

 CATALAN REVIEW
Catalan Review

 **NORTH
AMERICAN
CATALAN
SOCIETY**

You are accessing the Digital Archive of the Catalan Review Journal.

By accessing and/or using this Digital Archive, you accept and agree to abide by the Terms and Conditions of Use available at http://www.nacs-catalanstudies.org/catalan_review.html

Catalan Review is the premier international scholarly journal devoted to all aspects of Catalan culture. By Catalan culture is understood all manifestations of intellectual and artistic life produced in the Catalan language or in the geographical areas where Catalan is spoken. Catalan Review has been in publication since 1986.

Esteu accedint a l'Arxiu Digital del Catalan Review

A l' accedir i / o utilitzar aquest Arxiu Digital, vostè accepta i es compromet a complir els termes i condicions d'ús disponibles a http://www.nacs-catalanstudies.org/catalan_review.html

Catalan Review és la primera revista internacional dedicada a tots els aspectes de la cultura catalana. Per la cultura catalana s'entén totes les manifestacions de la vida intel·lectual i artística produïda en llengua catalana o en les zones geogràfiques on es parla català. Catalan Review es publica des de 1986.

Hi ha futur per als estudis catalans a l'Amèrica del Nord?
Joan Ramon Resina

Catalan Review, Vol. XIV, number 1-2, (2000), p. 17-33

HI HA FUTUR PER ALS ESTUDIS CATALANS A L'AMÈRICA DEL NORD?

JOAN RAMON RESINA

SITUACIÓ DE LA CATALANÍSTICA ALS ESTATS UNITS

Durant la celebració del IXè. col·loqui de la NACS el maig de 1998, i en el curs d'una taula rodona, alguns membres de l'associació vàrem exposar la nostra preocupació per l'escàs progrés de la catalanística a les universitats nordamericanes. Entre els factors que ho dificulten, el geocultural és sens dubte el de més difícil superació. De sempre, els interessos culturals a Nordamèrica han estat canalitzats pels grans corrents migratoris i per la presència de grups ètnics amb prou potència demogràfica i econòmica per fer sentir la seva veu. La diàspora catalana, sortida d'un poble petit i amb una forta tendència a dissoldre's dintre dels corrents hispànics, no ha aconseguit, no ja exercir una mínima influència col·lectiva, sino ni tan sols donar fe de la seva existència. També és cert que, tret d'algunes agrupacions locals reunides amb un sentit més sentimental que polític, pot dir-se que els catalans de Nordamèrica mai no s'han organitzat per impulsar el reconeixement de la seva identitat ni les aportacions catalanes a la cultura universal. La incapacitat dels catalans per fer-se reconèixer col·lectivament al país de la multiculturalitat, encara que comprensible per la seva inexistència estadística, s'agreuja pel fet de tractar-se d'un dels grups etnoculturals més disgregats i menys organitzats de tots els que conviuen a la societat nordamericana.

La mateixa NACS, tot i la seva voluntat fundacional de constituir un entrellat acadèmic per a la cultura catalana, depèn, per la seva dinàmica, d'energies i recursos residuals, o el que és igual, del voluntarisme d'uns membres la inserció institucional dels quals els exigeix dedicar-se prioritàriament a la pedagogia de l'hispanisme. L'organització i funcionament de l'associació depèn, doncs, de persones que a causa de la subsidiaritat professional de la seva feina catalanística sovint són menyspreades pels poders fàctics de la cultura al Principat. La inexistència d'una plataforma institucional que permeti la professionalització de les activitats dels seus membres desvirtua, fins a anorrear-la, la demanda d'ensenyament i recerca de la cultura catalana a un àmbit universitari que està regulat per les lleis del mercat. Això succeeix no sols en les disciplines més generals (història de l'art, govern, antropologia, etc.) sinó fins i tot dintre dels programes de llengües i cultures romàniques i hispàniques, que a priori semblarien ésser l'hàbitat disciplinari natural de la cultura catalana. Que les coses

no segueixen una lògica científica ho sap prou bé tot aquell que alguna vegada ha intentat importar el multiculturalisme oficial al si de l'hispanisme. En el clima multicultural de les dues darreres dècades, han esdevingut cada vegada menys permises les postures integristes de l'hispanisme de postguerra (tot i que no han desaparegut del tot); però l'antic autoritarisme, que sempre fou disfuncional a les estructures democratitzadores de l'acadèmica nordamericana, ha estat hàbilment substituït per un pragmatisme cínic que sap aprofitar-se de la mateixa manca d'inserció històrica de la llengua i cultura catalanes per seguir bandejant-les com a objecte legítim de l'ensenyament universitari. I això succeeix, paradoxalment, en una època de creixement històric de la hispanística gràcies a l'arrelament del multiculturalisme i de la preocupació pel bilingüisme, les cultures frontereres i la suposada crisi dels Estats nacionals com a matrius epistemològiques.

Més enllà, però, d'aquestes dificultats de penetració i naturalització, hi ha un altre conjunt de problemes pel que fa al conreu i difusió universitària de continguts culturals catalans als Estats Units. Si, tal com explica la psicologia de la percepció, tota figura necessita el seu fons, també pot dir-se que tota representació cultural esdevé efectiva en la mesura en què recolza en un espai propi. No és cap casualitat que els espais culturals arrelats al gresol globalitzador de l'acadèmia nordamericana mantinguin uns lligams molt importants amb les societats d'origen; lligams que van des de l'intercanvi de professorat i les visites universitàries fins al suport oficial, per via diplomàtica o mitjançant fundacions, a la recerca i les publicacions. Tot i l'enorme diferència entre les possibilitats d'acció d'un govern regional com és la Generalitat de Catalunya i les d'Estats com Alemanya, França i Espanya (tots tres decidits impulsors de les seves cultures nacionals), és just assenyalar que les aspiracions del Govern català a situar Catalunya entre les regions més dinàmiques d'Europa està en contradicció amb el dèficit de suport als petits puntals que constituïxen l'única infraestructura universitària visible per la globalització de la cultura catalana. Sense entrar en l'anàlisi política d'aquesta contradicció, es pot dir que, per a un govern que té aspiracions, per molt ambigües que siguin, de promoure el seu àmbit regional a la categoria de nació, el fracàs en aquest capítol crucial de la política exterior és un greu símptoma d'impotència. Comparada amb la potent combinació dels mons empresarial i acadèmic que nodreix la universitat nordamericana, l'omissió del Govern català i del seu entorn empresarial pel que fa al desenvolupament d'una política cultural exterior palesa una manca de competitivitat en la creació de capital simbòlic i en la voluntat d'universalitzar la producció cultural del país.

A aquesta fallença d'empenta, cal sumar-hi l'invencible desinterès per part de les econòmicament molt ben dotades representacions

culturals del govern espanyol, totes elles gestionades sota la consigna d'estendre el domini lingüístic del castellà per tots els mitjans possibles i, per tant, gens inclinades a abocar recursos a una llengua minoritària, a la qual, a més, es combat en el seu propi territori. Malgrat tot, viure d'esquena als poders oficials ha estat més la norma que l'excepció per a les cultures minoritàries i desterritorialitzades; i en el cas de la cultura catalana ha estat també un estímul per a la solidaritat interna, així com per a la definició precisa i neta de la seva identitat, avui en dia confosa amb afers d'administració i, en conseqüència, sotmesa a greus pressions per provocar la seva indefinició i (auto)dissolució. Per tant, més greu que l'obligat viure d'esquena a les virtuts de l'oficialitat i a la munificència de l'Estat, és la insuficiència dels contactes i la carència d'unificació d'esforços entre els intel·lectuals i docents dels Països Catalans i els catalanistes i filocatalans que treballen, generalment en solitari, a l'ull de l'huracà globalitzador.

El deseiximent davant del ressò internacional de la pròpia cultura que s'observa entre molts professionals catalans sols pot atribuir-se a una convicció molt pregona del poc valor de canvi d'aquesta cultura, a la resignada acceptació de la seva marginalitat. Sols des d'aquesta resignació es pot entendre la insolidaritat intrínseca d'aquell que es desentén de la sort de la seva cultura originària, i això val tant pel català que renega oportunísticament d'aquesta cultura com per aquell que l'arrossega per camins massa freqüentats, i tanmateix allunyats de les metodologies i problemes del pensament internacional.

EL REVULSIU. PETITA HISTÒRIA D'AQUEST NÚMERO

Arran d'aquestes apreciacions, expressades públicament, com he dit, durant les jornades del col·loqui de la NACS a Barcelona, es constituí un grup de treball (una *task force*, en l'argot nordamericà) amb l'encàrrec de debatre internament les opcions de redreçament d'aquest balanç negatiu. Un any més tard, i amb les conclusions a la mà, August Bover i altres organitzaren una trobada a Sitges amb la participació de part de la Junta de la NACS i representants de la Conselleria de Cultura de la Generalitat de Catalunya i de la Universitat de Barcelona. Tot i que durant la trobada es mirà de posar en pràctica les recomanacions fetes pel grup de treball, finalment no s'encetaren noves vies de política cultural i la NACS va continuar reclosa al seu àmbit nordamericà, tot i el lliurament d'una Creu de Sant Jordi a títol col·lectiu. El següent pla d'acció fou promoure el reconeixement diferenciat de la cultura catalana per part de l'Associació (nordamericana) de Llengües Modernes, la MLA. Aquest reconeixement es plantejà tant a nivell administratiu, amb la proposta de constituir la literatura catalana en

una divisió de la MLA, com a nivell representatiu, reclamant l'avaluació especialitzada dels articles de temàtica catalana enviats a la *PMLA*, revista orgànica de l'Associació. D'aquesta manera s'intentava evitar l'obstacle que representa l'avaluació hostil d'hispanistes oposats a la difusió de la cultura catalana a través d'una revista tan emblemàticament institucional com ho és la *PMLA*. Amb idèntica voluntat de conjurar aquest problema de percepció i d'apostar per la inserció de la cultura catalana dintre de les humanitats nordamericanes, Brad Epps i Sharon Feldman, reprenent la feina de Donna Rogers i Paul O'Donnell en anys anteriors, han ampliat la presència de la catalanística als congressos de la MLA, en organitzar dues sessions totalment dedicades a la literatura catalana en el congrés que tindrà lloc a Washington el desembre d'enguany.

Per tal de crear un fòrum de reflexió puntual on esbrinar els problemes d'inserció i mirar d'esmenar el rebuig disciplinari estructural, Josep Miquel Sobrer va engrescar la Facultat d'Humanitats de la Indiana University per tal d'hostatjar el març del 2000 una trobada que, en principi, havia de centrar-se en la qüestió dels estudis catalans als Estats Units. Com si fos una confirmació dels problemes que cal superar, la sol·licitud de suport adreçada al Comité de Cooperación entre el Ministerio Español de Cultura y las Universidades de los Estados Unidos—una organització oficial que administra ajuts a la recerca, edicions i conferències amb la finalitat de difondre la cultura de l'Estat espanyol als Estats Units— fou denegada sense explicacions. La denegació de l'ajut condicionà la trobada, fent-la més reduïda i més íntima, però de cap manera menys substanciosa. Tot i això, el mateix Comité ha acabat corregint la seva actitud inicial i donant suport a l'edició d'aquest número de la *Catalan Review*, el qual permet donar certa idea d'allò que fou la trobada a Bloomington. Dic certa idea, perquè varies intervencions, entre elles les d'alguns estudiants de la Indiana University, així com la ponència de Brad Epps i la meua pròpia conferència, no hi han estat incloses per diferents raons. La meua, en tot cas, perquè, tractant-se d'una interpel·lació d'allò que anomeno "l'hispanisme de la Guerra Freda", i d'una proposta enraonada per una disciplina multicultural que fa molts anys que defenso sota el concepte d'Estudis Ibèrics, vaig considerar que els canals editorials més adients per fer-la pública eren els de l'hispanisme posat en qüestió. Aquesta decisió me la imposava la mateixa anàlisi dels prejudicis que dificulten l'acceptació dels estudis catalans en aquest àmbit—el qual constitueix, malgrat tot, el marc de sortida obligat per la catalanística als Estats Units. Brad Epps, per la seva banda, ha substituït la seva intervenció per un altre treball que recull preocupacions sorgides de l'ambient i les discussions de la trobada.

Una altra raó per la qual la publicació d'aquests treballs no arriba

a donar una imatge clara de la conferència de Bloomington és la impossibilitat de reproduir les discussions, que foren intenses i sovint il·luminadores de la recepció actual de la literatura catalana a les universitats nordamericanes. Una aportació molt important a aquesta recepció la feren els estudiants de postgrau de la institució que hostatjà l'encontre, en testimoniar la viabilitat de la literatura catalana com una part integral de la formació dels hispanistes. Un altre aspecte de relleu fou la convergència de persones procedents dels dos models universitaris nordamericans (les universitats públiques i les privades), així com de la Institució de les Lletres Catalanes en la persona del seu director, Francesc Parcerisas. La participació de Parcerisas fou cabdal, ja que, a part d'oferir-nos una aclaridora conferència sobre la política de la traducció, inclosa en aquest número, ell mateix va poder comprovar (i ens va ajudar a comprovar a la resta dels assistents) l'existència de diferències de recepció molt notables al si de cultures universitàries tan diverses com ho són, de fet, les de l'entorn nordamericà i les dels Països Catalans.

Com a exemple d'aquesta divergència, que cal tenir molt en compte en tota col·laboració bilateral, recordo l'expressió de la seva sorpresa en sentir-me parlar de la dimensió utòpica de *La Plaça del Diamant*, novel·la que, segons digué, ell sempre havia considerat una rendició fidel de la realitat del país. També recordo la meua sorpresa davant la seva sorpresa. Perquè per a mi el potent efecte de realitat d'aquesta obra és el resultat d'una vocació política; o, si es prefereix, de la fidelitat de l'autora a una imatge de país que els anys seixanta no podia ser una imatge mimètica, com tampoc ho és ara. Rodoreda no sols representava sinó que, sobretot, projectava. Si mirava enrera ho feia per imaginar el futur des de l'esperança d'un passat entrellucat amb la perspectiva de l'àngel de la història de Benjamin, aquell que contempla les catàstrofes de la història mentre un vent impetuós se l'emporta cada cop més lluny del Paradís. Per a Rodoreda, com per a Benjamin, el problema consisteix en interrompre aquesta regressió infinita. Si els seus personatges parlen tots en català, això no és en virtut d'un realisme afinat o deformat (com es discutia en el moment de la meua intervenció) sinó de la projecció d'una cultura reterritorialitzada, que l'autora metaforitzà en el cel reflectit dins el basal de pluja a la imatge que clou la novel·la. Aquell "feliços", amb què Rodoreda trenca la marxa de la història en trencar la tristor de la postguerra, és una afirmació del lloc impracticable (tot ell reflex) reconquerit per l'imaginari del seu país. Aquest lloc, que no és cap localització, i menys una posició simbòlica, afirma la possibilitat de tancar la ferida històrica en cloure la ferida cosmogònica que separa els elements primordials (cel i terra, mascle i femella). Alhora la ferida cultural comença a cicatritzar pel fet de ser la llengua catalana la que dona la textura del

text, estesa, a nivell diegètic, com una pell protectora sobre el barri de Gràcia, imatge microcòsmica de l'arraulida societat catalana de postguerra.

ANEM VERS UNS ESTUDIS PLURICULTURALS
O CAP A UN NEOHISPANISME AMB STOCK OPTIONS?

Les disciplines universitàries són espais on es competeix per definir la memòria social. En aquests espais els agents decideixen els continguts que seran transmesos com a coneixement legítim a les noves generacions, tot i determinant el valor dels béns simbòlics segons la posició que aquests béns ocupen dintre del camp epistemològic. És per això que les disciplines són camps on es juga per la mateixa definició del camp. L'hispanisme, per exemple, es defineix tautològicament com el joc acadèmic que estableix les regles i arbitra les pràctiques que confereixen valor a la memòria cultural de les coses hispanes. La inclusivitat, variació i modulacions de "les coses hispanes", però, resten indeterminades, permetent la continuació d'una confusió entre coneixement i acció política, que es troba a la base mateixa de la disciplina i n'assegura la perpetuació en funció de l'expansionisme fundacional de la llengua espanyola, impulsada, adés i ara, a costa d'expulsar, tantes vegades com calgui, altres valors simbòlics capaços de reclamar legítimament la participació en el camp. Una de les figures paradigmàtiques de l'hispanisme de la Guerra Freda, Américo Castro, escrivia des de la seva càtedra a la Princeton University que la historiografia sobre els espanyols (dit amb més propietat: sobre les coses hispanes) no podia ser objecte d'erudició neutral. La prova d'això era "el atroz problema de los separatismos", lligat, segons ell, a l'abstencionisme cultural dels castellans (24). Castro considerava l'hispanisme (tal com ell va inspirar-lo en nombrosos deixebles que després han estat influents a les universitats nordamericanes) com la correcció d'aquest abstencionisme, i els coneixements derivats del camp com un substitut històric per a l'insuficient, des del seu punt de vista, intervencionisme cultural de l'Estat castellà unificador. "Más 'fet diferencial' había en Francia meridional (con lengua, literatura y hasta 'herejías' muy propias), y sin embargo, la acción de los 'instituteurs' en el siglo XIX convirtió en hecho normal el que en Marsella, Tolosa o Bayona se escribieran diarios y libros en francés. Nadie escribe hoy libros en provenzal. Pero en España, por desdicha, los libros de ciencia se han nutrido de ideas extranjeras, desde el siglo XVIII, con raras excepciones" (25). Calia, doncs, una "ciencia española" per espanyolitzar els catalans fins a erradicar-ne la llengua escrita i justificar, per tant, la injustificable exclusió de la seva literatura del camp que estudia les "coses hispanes". Castro era conscient de l'anormalitat

històrica que a Barcelona, Girona o Reus s'escrivissin llibres i diaris en castellà; més ben dit: era conscient dels factors militars i polítics que treballaven per la "normalitat" de la suplantació lingüística. Com a intel·lectual, comprenia que el procés de substitució, per tenir eficàcia permanent, calia desplaçar-lo al mateix camp cultural, i que, per tal d'acomplir l'objectiu desitjat, el camp havia d'estar definit i regulat per l'Estat, que actuava a través d'ell.

No fou fins al darrer any de la seva vida, que Castro, tot i mantenir intacte el sentit colonialista de la llengua,¹ va reconèixer la funció de la historiografia estatal, a la qual s'unia implícitament la filologia, tan identificada amb figures com Menéndez Pidal i Unamuno, al qual "le interesaba la extensión y «soberanía» de la lengua, horizontal y verticalmente", ni més ni menys que al mateix Castro. De la historiografia espanyola dominant, però, deia, amb tota raó, que era "un aspecto más del ansia de imperio" (384), afegint-hi que "muchos españoles, cuando la ocasión les es propicia, aparecen súbitamente como funcionarios 'cesantes' de un organismo imperial, afanosos de una 'credencial', de un empleo que sitúa a su persona en donde ella estima tiene derecho a estar" (385). Aquesta íntima identificació amb una burocràcia estatal d'intenció imperial, tan precisament diagnosticada per Castro, té un alt valor explicatiu, com ho té també la dimensió subjectiva del "dret", que insta a ocupar llocs privilegiats en el joc dels valors simbòlics, impulsant l'esperit imperatiu tant a escala "nacional" com global i, fins i tot, còsmica. Aquesta dimensió subjectiva, compartida per milions d'agents —especialment per aquells que aspiren a obtenir o ja disposen d'una "credencial" com a funcionaris de l'imperi virtual esbossat en l'Estat concret—, sustenta la retòrica de la universalitat com a expressió del suposat dret a estar on hom creu que ha d'estar. Aquesta retòrica, tan espletada per acadèmics, polítics, periodistes, i intel·lectuals de tota mena dona carta de naturalitat a aquella extensió i sobirania, aquella horizontalitat de saturació territorial i aquella verticalitat de domini jeràrquic que fan de l'hispanisme una empresa intrínsecament totalitària. Per això, els termes amb què el camp sovint justifica la jerarquizació excloent dels sabers, assegurant que el castellà és "més universal" que el català, el gallec, el quítxua ..., redueixen la qüestió a l'absurd, atès que el terme "universal" no és relatiu, i que afirmar la universalitat d'allò que, per molt que estengui les seves coordenades, sempre serà limitat i contingent, és una rúbrica satànica. Dit en termes menys teològics i més secularitzats: aquest urc intel·lectual és la font del totalitarisme.

L'entitat acadèmica anomenada "Hispania" (res a veure amb la

¹ Jutja adversament que els hindús prefereixin les seves llengües natives a l'anglès, "espléndido medio de civilización" (382) i lamenta, d'altra banda, que aquest mitjà tan esplèndid hagi desplaçat el castellà de les Filipines (384).

província romana d'aquest nom) es revela, doncs, com un fals universal que exclou i oculta la realitat històrica dels seus objectes nuclears, expulsant en el mateix procés altres objectes històrics de coneixement per la via de no admetre'ls a la categoria de sabers. De fet, l'abstracció del terme "Hispania" i els seus derivats els sotstreu de l'esfera de la quotidianitat i dels valors concrets, que són, al cap i a la fi, els que aporten el seu significat a tot allò que esdevé en el camp dels sabers institucionals. A la pràctica, però, l'hispanisme funciona com si "Hispania" equivalgués, en primer lloc, a una representació simbòlica de l'Estat espanyol i, posteriorment, a tot allò que ha quedat marcat per la petja colonial, inclòs el nacionalisme llatinoamericà d'origen crioll, sovint representat per personatges que fan la impressió de ser funcionaris "cessants" d'un organisme imperial del qual esperen una credencial a l'altura de la seva autoestima. En adoptar i universalitzar (val a dir: totalitzar) la norma cultural de l'Estat espanyol—una pràctica que, pel que fa a l'hispanisme angloamericà, George Mariscal ha datat als anys trenta del segle passat (9)—, la disciplina naturalitza el seu monopoli per part d'un particularisme que, com es lamentava Castro, ha aconseguit la seva ascendència històrica per mitjans no gens culturals. La persistència d'aquest monopoli negador —efecte d'unes pràctiques discriminatòries sostingudes— confirma la intuïció històrico-metafísica de Benjamin, per a qui "l'enemic mai no ha deixat de ser victoriós" (118). La idea d'imperi, en altres paraules, ni es crea ni es destrueix: tot just es transforma.

QUÈ CAL FER?

En temps de crisi sempre hi ha la possibilitat que una ruptura amb els fonaments d'una disciplina reïxi, especialment si la crisi comporta l'obsolescència de les pràctiques més identificades amb la disciplina. Aleshores resulta possible canviar les regles del joc, sempre que el rept llançat a la tradició sàpiga posar de manifest la contradicció entre les pretensions epistemològiques i l'abastament real de la disciplina. És important, però, que el necessari treball de la dialèctica negativa sigui compensat amb suggeriments més positius de cara a la construcció d'un projecte alternatiu basat en les estructures reals del món en el qual s'insereix la disciplina. Una alteració del seu recapte implica un canvi de les estructures cognitives, i per tant la permutació de les eines intel·lectuals (mètodes, models d'anàlisi, textos) i les disposicions que controlen les pràctiques professionals. Breu, una crítica fonamentada en la crisi del camp pot donar lloc a una revisió radical i a l'aparició d'un camp considerablement modificat o diferent del tot.

Al meu parer, la crisi actual de l'hispanisme dit "peninsular" als

Estats Units (erosionat per la pèrdua de posicions, la desaparició d'àrees com el segle XVIII i els estudis medievals a moltes facultats, la manca de context interdisciplinari, i l'eliminació de publicacions sobre Espanya als catàlegs de les editorials més prestigioses) acusa la necessitat d'encarar urgentment la tasca de convertir aquesta disciplina en un espai de convivència i co-actuació equitativa de les diverses cultures històriques de l'Estat espanyol, incorporant de pas, amb la complexitat de relacions objectives, una munió de problemes intel·lectuals que podrien significar el bateig teòric de la disciplina. Per arribar a aquest objectiu cal alguna cosa més que reiterar la seva conveniència i legitimitat, les quals, sigui dit de passada, són admeses per persones que tot seguit esgrimeixen dificultats de tipus pràctic per deixar les coses on sempre han estat.

És del tot indispensable neutralitzar la lògica disciplinària que porta nombrosos participants, amb independència de la seva disposició subjectiva, a suprimir parts fonamentals de la història i les cultures dels pobles de l'Estat espanyol. Per assolir l'objectiu es necessita molt més que bona voluntat i al·lusions condescendents a les cultures denominades perifèriques (que no obstant representen demogràficament el quaranta per cent de la població de l'Estat). No n'hi ha prou, doncs, amb petits gestos simbòlics que sols serveixen per posar de manifest la perifèrització i exclusió d'allò que diuen reconèixer. Caldrà, abans de tot, crear entre els participants una disposició espontània a considerar la totalitat del camp (definit segons l'ordre pluricultural i plurihistòric que regeix les societats ibèriques) i a sotmetre els seus punts de vista a la prova de la demostració en relació amb la totalitat de les dades abastables, cosa que no succeeix quan s'elimina, sense cap mena d'escrúpol científic, tota la documentació i l'argumentació existents en les llengües expulsades. De cara a aconseguir aquest canvi permanent de les disposicions generades per la disciplina, hi ha una tasca preliminar indispensable: aplicar la raó explicativa (que és la raó de ser de la disciplina en tant que activitat epistemològica) als mateixos agents que es consideren socialment autoritzats per explicar "les coses hispanes". Aquest treball preliminar ja ha donat alguns estudis lúcids sobre els orígens ideològics de la filologia espanyola; ara cal, però, estendre'l al terreny més perillós i polèmic de les pràctiques contemporànies.

ELS ESTUDIS IBÈRICS EN EL CONTEXT DELS ESTUDIS CULTURALS

En un llibre pòstum que ha fet fortuna, Bill Readings explica el pas de la universitat concebuda com un planter de ciutadans d'una nació determinada a la universitat gestionada com una empresa i sovint com una extensió del món empresarial a l'era de la globalització. Deixem de

banda si Readings té raó en generalitzar aquest canvi a tot el sistema universitari mundial, o si cau en la il·lusió de la globalització com a fenomen universal pel fet d'analitzar el trasbals universitari a la nació globalitzadora per excel·lència, els Estats Units d'Amèrica. En aquest cas hauríem de preguntar-nos si el diagnòstic generalitzat de Readings no té una dimensió normativa i forma part ell mateix de la dinàmica globalitzadora alimentada pel sistema educatiu que ell estudia. Deixant pendent l'anàlisi d'aquesta possibilitat, centrem-nos en allò que és més decisiu a l'ambient acadèmic-administratiu estudiat per Readings. Segons ens explica de manera força convincent, a la universitat empresarial la cultura deixa d'ocupar el centre de la vida acadèmica per resituar-se en un racó més modest com un objecte d'estudi entre molts d'altres. El símptoma més evident d'aquest canvi de funcions seria l'emergència dels estudis culturals.

Com tot nou paradigma, els estudis culturals han provocat reaccions negatives pràcticament des del moment que van inserir-se com a metodologia, resituant la vella polèmica entre els partidaris dels estudis literaris tradicionals i els de la teoria literària. Algunes d'aquestes crítiques són rellevants. No ho és, per exemple, que els estudis culturals siguin còmplices del mercat cultural de masses que s'escampa per tot el planeta. En canvi, sí que ho és, de rellevant, que, en la mesura en què funcionen com una subdivisió dintre de diversos programes de les humanitats afiliats majorment als departaments de literatura, els estudis culturals corren el perill d'esdevenir cada cop més residuals en un món on la indústria de l'espectacle depèn d'ells tan poc com la indústria editorial, refiada dels concursos, les presentacions de llibres i les notes de premsa per a la promoció dels seus productes, depèn de l'erudició i la interpretació especialitzada per a la seva legitimació cultural.

Ara bé, en la mesura que els estudis culturals desplacen l'atenció de l'ordre lingüístic de les obres literàries i privilegien la dimensió contextual —social, històrica, o antropològica— dels productes i els fets culturals, obren possibilitats inesperades a les cultures ibèriques excloses de l'hispanisme. Ja que aquestes cultures "perifèriques" són excloses a causa de no estar vehiculades per la llengua d'un Estat (o de diversos Estats) monolingües —per dir-ho exactament: a causa de no estar vehiculades per la llengua que hi impera pel fet d'haver estat imperial—, la substitució del paradigma lingüístic pel paradigma cultural hauria de posar fi a la legitimació tradicional d'allò que no és altra cosa que un greu perjudici cultural, analitzable per tant des de la matriu epistèmica dels estudis culturals.

Considerant aquest panorama de possibilitats, la meua conferència a Bloomington acabava amb tres preguntes programàtiques: r^a) ¿Com es podria substituir la disciplina nacionalista que sempre ha estat

l'hispanisme per uns estudis culturals de llar ibèrica sense tancar l'espai disciplinari a l'entorn d'una col·lecció d'artefactes culturals novament canonitzats? 2^a) ¿Com encaixarien els estudis ibèrics dins el marc dels estudis culturals sense circumscriure's al format d'allò que han estat els *area studies* o estudis de zona? 3^a) ¿Quina utilitat podria tenir aquesta disciplina per a un estudiantat constituït cada vegada més per aspirants a la ciutadania global?

En relació amb la primera pregunta pot dir-se que la mateixa indefinició conceptual i teòrica dels estudis culturals pot convertir-se en un factor positiu i fins i tot atractiu, si se la considera com l'efecte d'una concepció performativa de l'objecte d'estudi. Roland Barthes ja havia remarcat que “la literatura és allò que s'ensenya” (170), i recentment Jonathan Culler ha glossat aquesta observació dient: “La literatura no és quelcom que existeix en el món com un objecte que el crític estudia; és, pel contrari, el producte de la pràctica discursiva acadèmica en què ell mateix participa” (343). Això vol dir que qui es dediqui als estudis culturals ja no pot recórrer a altres instàncies —sigui un ministeri, una conselleria, o el mercat— per determinar l'objecte d'estudi de la disciplina. I menys encara pot delegar-se el criteri de selecció a aquest mercat d'idees que en els Estats Units se sol anomenar “la professió” i que tan sovint funciona com un “trust” per fixar els valors assignats als factors necessaris al joc intel·lectual.

Com a disciplina alternativa de l'hispanisme, basada en una evolució del “peninsularisme” que és realitzable intel·lectualment i administrativa, els estudis ibèrics haurien de proveir els estudis catalans amb l'espai de participació que els correspon en una disciplina “peninsular” digna del seu nom, obviant tant la distorsió de “les coses hispanes” que es produeix per ignorància d'una part important i dinàmica de la història i la cultura peninsulars, com l'angoixa dels qui conreen el coneixement dels objectes marginats davant la possibilitat que la marginació de l'objecte de coneixement reverteixi sobre el mateix investigador. Suara una estudiant de doctorat, en observar jo que tots els autors triats per ella com a tema de la seva tesi eren catalans, em preguntà amb preocupació si aquest efecte no deliberat de la selecció podia convertir-se en un entrebanc a l'hora d'oposar per una plaça docent. I això que els autors en qüestió eren d'expressió castellana i, a més a més, canònics sense excepció! Aquesta temença, que en principi podria semblar exagerada, d'una transferència de la marginació de tot allò que ressalta d'una problemàtica catalana i, molt especialment, de tot allò que està lligat a la llengua catalana, és, sens dubte, un factor dissuasiu molt eficaç per decantar els estudiants i els professors en situació d'interinitat o els que aspiren a recollir els màxims beneficis de la professió, cap a espais de recerca més ortodoxos. D'aquesta manera s'arriba a la trista realitat del desconeixement que hi

ha sobre Catalunya, especialment als països de llengua anglesa, tal com ho comentava dies enrera l'historiador Robert Hughes durant les festes de la Mercè de Barcelona (*Avui* 4 de setembre, 2000).

Els estudis ibèrics no tenen per què ocupar l'espai desdibuixat i políticament qüestionable dels *Area Studies* (estudis de zona molt amplis i generalment coincidents amb les àrees d'interès de la política exterior nordamericana). En cert sentit són massa concrets per atraure el suport d'espònsors privats o del govern federal el qual, des del final de la Guerra Freda, ha tancat l'aixeta dels recursos a la recerca orientada a l'Europa occidental. Sense aquest suport hi ha molt poques possibilitats d'assolir un espai acadèmic de format ampli, interdisciplinari, i administrativament garantit per les cultures de la Península Ibèrica, tot i que els estaria reservat un encaix dins uns hipotètics estudis mediterranis, si mai el Mediterrani Occidental tornés a ser un punt estratègic de la política militar o econòmica nordamericana. Però la mateixa improbabilitat que els estudis ibèrics emergeixin com a *area studies* afavoreix que siguin els estudis culturals, i doncs l'àrea humanística, el marc d'actuació preferent per incorporar la realitat de Catalunya al repertori de coneixements potenciat per les universitats nordamericanes.

Amb això arribem a la tercera pregunta. Si els estudis ibèrics no poden coincidir amb la base monolingüe de l'hispanisme, i obliguen a aquest darrer a eixamplar la seva estructura tradicional introduint-hi el multiculturalisme i el plurilingüisme (ni més ni menys que en àrees d'estructura similar, com la literatura comparada, els estudis escandinaus o els eslàvics, per no parlar del que foren, en el seu origen, els estudis romànics), quines són les possibilitats d'establir la nova disciplina a una universitat que ja no respon a criteris culturals i que està dominada pels criteris del mercat? Té realment possibilitats d'ésser admesa a una institució que sols reconeix els criteris numèrics i la "productivitat" quan és quantificable?

A mig termini, el mateix moviment globalitzador comportarà la transferència a la universitat del concepte de "micromercat" o "niche market" del capitalisme avançat. És molt probable que la competitivitat de les universitats depengui aleshores de la seva capacitat per satisfer la demanda de competències culturals i lingüístiques molt diverses, en lloc dels blocs tradicionals d'estudis basats en les llengües post-imperials. Una universitat més flexible i amb uns departaments capaços de crear programes més àgils i personalitzats significaria un increment de les llengües ofertades. Considerant el baix cost de l'ensenyament de llengües dintre dels pressupostos de les universitats, no és difícil preveure una inversió de la tendència actual a reduir-ne l'oferta en el moment que la universitat es vegi obligada per la lògica de la competició a satisfer la necessitat creixent de les empre-

ses globalitzades d'explotar les característiques específiques dels mercats locals.

Arribarà un moment que l'hispanisme hagi d'afrontar la pregunta que vaig formular fa uns anys sobre la possibilitat d'una nova disciplina que incorpori de manera no jeràrquica les diverses cultures de la Península Ibèrica, en lloc de simplement "complir" amb elles (Resina 114). A la pràctica, les concessions simbòliques, sovint acompanyades de declaracions d'obertura i de bona voluntat pluralista, sols aconseguixen visualitzar la marginalitat d'allò que asseguren admetre i respectar. Aquella pregunta, malgrat la seva apariència retòrica, tenia com a finalitat exercitar la imaginació—intel·lectual, ètica, política, metodològica, i fins i tot administrativa—dels hispanistes que vertaderament aspiren a renovar l'extensió i profunditat de la seva disciplina. No hi ha res de sorprenent en el fet que la pregunta hagi estat ignorada, ja que el bandejament silenciós és la forma típica de protegir els paradigmes establerts i condemnar les propostes aparadigmàtiques a la irrellevància. En els pocs casos que la pregunta ha estat registrada, se l'ha declarada inoportuna o bé implicada en una qüestió massa complexa per ésser discutida en aquell lloc i moment.²

Malgrat aquest mutisme intencionat, hi ha símptomes de canvi a l'hispanisme, petites preses de posició entre la gent més sensible a la imbricació social de la disciplina. Alguns especialistes comencen a adonar-se que la seva àrea d'estudi no pot seguir ignorant la realitat plural de l'Estat espanyol, després de més de vint anys de reconeixement oficial d'aquesta pluralitat.³ Hi ha, doncs, una petita avantguarda de professors conscients de l'impacte social i històric de la seva tasca i genuïnament preocupats per la justícia (és a dir, per la justesa) d'aquesta amb els fets. Plegats, representen opcions positives per a la renovació dels plans d'estudi, tot i no coincidir plenament amb la meua proposta. La meua preferència pels estudis ibèrics, més que per una versió del mul-

2. Aquest és el cas d'un llibre recent confegit amb la intenció de demostrar, a benefici dels hispanistes espanyols, la riquesa metodològica dels seus col·legues dels Estats Units. Els coordinadors del volum fan referència a la meua proposta d'un iberisme genuí en el pròleg, però tot seguit la descarten com a objecte de discussió amb el pretext d'insuficiència d'espai per a "debatre-la" (Del Pino and La Rubia Prado 12).

3. En un assaig molt ponderat, Germán Gullón exposa les condicions mínimes d'una hispanística que respongui sincerament a les característiques del seu objecte: "A largo plazo, la formación de profesores en idiomas distintos al castellano pasará a tener una mayor prioridad, pues la enseñanza de las culturas peninsulares en el extranjero no permanecerá confinada en las áreas lingüísticas como hasta el presente. Es decir que enseñar España tendrá que ser inclusivo. A medio plazo, parece obligado por parte de los docentes e investigadores emprender una familiarización con las otras lenguas peninsulares, tanto con las históricamente reconocidas, como el catalán, con sus variedades balear y valenciana, el gallego, y el vascuence, como con el bable. Resulta imperioso que se vaya reconociendo la situación para que los encargados de transmitir la realidad social española no vendan los ojos de los estudiantes a los hechos" (21).

ticulturalisme espanyol, o per una aposta encara més tradicional per una cultura espanyola vehiculada per les diverses llengües de l'Estat nacional, té a veure amb l'avantatge epistèmic que suposa superar l'Estat com a marc, i per tant com a àrbitre sovint explícit (com en el recent episodi de la Reial Acadèmia de la Història o amb els lamentables intents de fer còmplices encara més els hispanistes en el projecte imperialista de la Reial Acadèmia de la Llengua)⁴ dels coneixements legítims sobre unes cultures amb orígens anteriors a l'actual configuració política del territori ibèric.

Sóc conscient que el model ibèric també pot ésser objecte de crítiques; entre altres, que resuscita un intent frustrat de Joan Maragall, o bé que redueix la perspectiva teòricament més ample dels estudis romànics, tot i que del fracàs d'aquests com a disciplina intercultural i inclusiva avui ja no pot haver-hi cap dubte. Com a proposta d'una pràctica acadèmica amb fonament històric, els estudis ibèrics presenten l'avantatge de ser suficientment inclusius (amb una paleta lingüística de cinc idiomes) sense que això suposi dificultar-ne l'abast o disminuir-ne la profunditat.

Potser l'argument més potent contra els estudis ibèrics sigui l'absència d'un públic suficient al campus nordamericà. Considerant l'arraconament de la cultura portuguesa a moltes universitats, ¿és creïble una proposta de reintroduir aquesta cultura juntament amb la catalana, la basca i la gallega? Per bé que l'escepticisme sigui legítim, l'argument és producte de la mala fe (i no sols de la manca de fe). Bona part d'allò que es fa passar per una demanda espontània dels estudiants (i per tant com a índex d'interès social) a l'actual universitat nordamericana, cada cop més semblant als comerços de gran superfície, és el resultat de guerres ideològiques sense quarter. Sens dubte, el mercat acadèmic reflecteix les forces que travessen el mercat general, però també és, ell mateix, una lliça on es competeix mitjançant desvaloritzacions estratègiques, ofertes especulatives, dislocacions i absorcions hostils. Renovant el camp i fent-lo més rellevant a la realitat cultural de la Península Ibèrica, els estudis ibèrics podrien frenar l'erosió cada cop més notable de l'hispanisme peninsular als Estats Units i potser fins i tot recuperar terreny perdut en benefici d'altres àrees de coneixement. Al capdavant, la viabilitat d'un projecte ambiciós (però no gens utòpic)

4 Consideri's, per exemple, el desafortunat discurs del vicepresident de la Reial Acadèmia Espanyola de la Llengua, Gregorio Salvador, durant les jornades "El futuro habla español" organitzades pel pavelló espanyol de la Fira Internacional de Hannover la darrera setmana de setembre d'enguany, en una clara operació de màrqueting estatal de la llengua. El diari *El País* va proporcionar una breu notícia sobre el debat inaugurat per la conferència de Salvador i les diverses postures entre els hispanistes convidats a càrrec de l'Estat i alguns membres crítics de la comunitat hispanística alemanya (*El País*, 27 de setembre, 2000).

com ho és aquest que defenso, no pot ser una qüestió especulativa sinó un afer a mesurar en la pràctica. Com diuen els castellans: *el movimiento se demuestra andando*. O, per dir-ho d'una manera més adient amb l'ocasió, manllevant les paraules de Readings: "En contra del que afirma el saber convencional, el públic no existeix abans de l'esdeveniment. És l'esdeveniment el que fa que el públic existeixi, i no l'esdeveniment el que existeix davant d'un públic" (165).

LA CATALAN REVIEW: REVISTA DE REFERÈNCIA DELS ESTUDIS CULTURALS CATALANS

La publicació d'aquest número entra en la lògica de les preocupacions abans esmentades sobre la difusió exterior de la cultura catalana i sobre el paper de la NACS com a organisme difusor als Estats Units. Com a òrgan principal de la NACS, la *Catalan Review* entra en consideració quan es plantegen estratègies per potenciar la catalanística a l'espai universitari, no sols el nordamericà sinó també l'internacional. Un servei evident de la revista consistiria en relligar dos àmbits tan poc relacionats com ho són la catalanística dels Països Catalans i la dels Estats Units. Però cal anar més lluny i, en virtut del bilingüisme fundacional de la NACS, i per tant de la seva revista, aprofitar la categoria de koiné internacional que té l'anglès per convertir la *Catalan Review* en una revista de referència mundial per als estudis catalans. Per situar-la en aquest ras, resulta imprescindible donar-li una alçada intel·lectual i un abast temàtic que la facin atractiva a persones que avui es troben molt distants dels interessos que solen estar-hi representats. I això implica pensar models alternatius al model filològic que ha predominat a la revista.

La proposta de convertir la *Catalan Review* en un referent internacional de la cultura catalana no està en contradicció amb la meua anàlisi de les distorsions epistemològiques que pateix l'hispanisme, ni amb la visió de la possible evolució d'aquesta disciplina en un sentit culturalment i políticament plural sota la rúbrica d'uns estudis ibèrics. Evidentment, no es tracta de supeditar cada una de les cultures que componen l'entrellat ibèric a una normativa pluralitzadora que podria autodissoldre's en l'absurd, ni de dissipar les escasses plataformes de què encara gaudeixen les cultures minoritzades exigint-los el mateix pluralisme que és legítim exigir al conjunt. Però sí que convé posar de manifest el sentit relacional de tota cultura i en particular el fet que la cultura catalana, com la resta de les cultures ibèriques, mai no ha estat un espai clos ni nodrit per una dinàmica autotèlica. Per tant, el marc de referència ibèric també resulta adient a la *Catalan Review* en la mesura que aquest marc quedi vinculat a un lloc d'articulació de perspecti-

ves i preocupacions, entenent per lloc el contrari de l'espai absolut i homogeni que critiquem a l'hispanisme.

Voldriem que aquest número i la trobada de la qual va rebre l'impuls reflexiu servissin d'estímul per vincular les diverses disciplines que s'ocupen de l'àmbit català de coneixements, així com per crear els canals de col·laboració necessaris (i en primer lloc una *Catalan Review* d'abast més ambiciós) per tal que aquest àmbit epistemològic obtingui un espai dins el sistema universitari internacional. Finalment, i de manera ben poc científica, expressem el nostre desig que les voluntats —social, acadèmica i política— no siguin alienes a aquest projecte.

JOAN RAMON RESINA
CORNELL UNIVERSITY

OBRES CITADES

- BARTHES, Roland. "Reflexions sur un manuel." In *L'enseignement de la littérature*. Ed. Serge Doubrovsky and Tzvetan Todorov. Paris: Plon, 1971: 170-77.
- BENJAMIN, Walter. "Geschichtsphilosophische Thesen." *Schriften*. I. Ed. Th. W. Adorno i Gretel Adorno. Amb la col·laboració de Friedrich Podszus. Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1955): 497.
- CASTRO, Américo. "De la insatisfacción a la magnificación" (1972). *Sobre el nombre y el quién de los españoles*. Madrid: Taurus, 1973: 379-85.
- . "Media un milenio entre las palabras 'España' y 'español'" (1967), reimp. en *Sobre el nombre y el quién de los españoles*. Madrid: Taurus, 1973: 17-31.
- CULLER, Jonathan. "What is Cultural Studies?" In Mieke Bal, ed. *The Practice of Cultural Analysis: Exposing Interdisciplinary Interpretation*. Stanford: Stanford University Press, 1999: 335-47.
- GULLÓN, Germán. "El Hispanismo ante la España autonómica." *Foro Hispánico*. 14 (1999): 17-23.
- MARISCAL, George. "An Introduction to the Ideology of Hispanism in the US and Britain." A Peter W. Evans (ed.). *Conflicts of Discourse: Spanish Literature in the Golden Age*. Manchester: Manchester UP, 1990: 1-25.
- MILLER, J. Hillis. *Black Holes*. Stanford: Stanford University Press, 1999.
- PINO, José M. del, and Francisco La Rubia Prado (ed.). *El hispanismo*

en los Estados Unidos: Discursos críticos/prácticas textuales.
Madrid: Visor, 1999.

READINGS, Bill. *The University in Ruins*. Cambridge, Massachusetts:
Harvard University Press, 1996.

RESINA, Joan Ramon. "Hispanism and Its Discontents." *Siglo XX/20th
Century* 14. 1-2 (1996): 85-135.